

اثر تنش شوری بر روابط آبی، تنظیم اسمزی، تسهیم و پراکنش یون‌های سدیم و پتاسیم در های دو ژنوتیپ برنج

Effect of salinity stress on water status, osmotic adjustment, and sodium and potassium compartmentations and distributions in seedlings of two rice genotypes

ایمان نعمتی، فواد مرادی، محمدعلی اسماعیلی و سمیه زاده

چکیده

نعمتی، ا.، ف. مرادی، م.ع. اسماعیلی و س. قلی زاده. اثر تنش شوری بر روابط آبی، تنظیم اسمزی، تسهیم و پراکنش یون‌های سدیم و پتاسیم در
های دو ژنوتیپ برنج. مجله علوم زراعی ایران. () -

به منظور بررسی اثر تنش شوری بر تسهیم، توزیع یون‌های سدیم و پتاسیم و میزان تنظیم اسمزی در ارقام حساس (IR29) و (IR651) به شوری برنج، آزمایشی به صورت فاکتوریل در قالب طرح کاملاً تصادفی در پژوهشکده بیوتکنولوژی کرج در سال ۱۳۹۱ اجرا شد. بذرها در ارقام متحمل و حساس به شوری در محیط کشت یوشیدا رشد داده شد و پس از توسعه کامل ششمین برگ، با دو غلظت و مولار کلرور سدیم تیمار شدند. گیری از ریشه، غلاف برگ و برگ‌های و به تفکیک، در زمان‌های و ساعت پس از اعمال تنش صورت گرفت و مولفه‌هایی نظیر ماده خشک هر جزء، میزان سدیم و پتاسیم آنها اندازه‌گیری شد. های دیگری نظیر میزان آب نسبی، پتانسیل کل آب، پتانسیل اسمزی، تنظیم اسمزی، قند کل، کلسیم، کالر و منیزیم نیز تا زمان بروز علائم تنش در برگ ششم رقم حساس (ساعت پس از اعمال تنش) و فقط در برگ ششم اندازه‌گیری شدند. نتایج نشان داد که تنش شوری باعث کاهش بیشتر وزن خشک کل در ژنوتیپ حساس IR29 نسبت به ژنوتیپ IR651. تنش شوری تأثیری بر وزن خشک برگ، ای پیرتر نداشت؛ ولی سبب کاهش وزن خشک برگ ششم و ریشه در هر دو ژنوتیپ گردید. ژنوتیپ متحمل توانست سدیم را در برگ‌های پیر خود تسهیم نموده و از تجمع زیاد آن در برگ‌های جوان‌تر اجتناب نماید. تنش شوری باعث کاهش میزان غلظت پتاسیم در غلاف برگ و ریشه هر دو ژنوتیپ شد؛ ولی تأثیری بر غلظت آن در برگ، غیر از برگ ششم، نداشت. تنش شوری باعث کاهش معنی‌دار پتانسیل اسمزی، پتانسیل کل آب و محتوای آب (RWC) در برگ ششم هر دو ژنوتیپ نیز شد. با این حال تنظیم اسمزی در ژنوتیپ متحمل بیش از ژنوتیپ حساس (MPa / و /) بود. علاوه بر آن تنش شوری سبب افزایش معنی‌دار در غلظت، کالر و قندهای محلول کل و کاهش غلظت، کلسیم و منیزیم در برگ ششم ژنوتیپ‌های مورد مطالعه شد. این نتایج نشان داد که ژنوتیپ IR651 دارای سازوکارهای کاهش سرعت انتقال سدیم به برگ‌های جوان و تسهیم بیشتر سدیم در برگ‌های پیر گیاه می‌باشد، و بدین وسیله نه تنها از بروز خسارت در برگ‌های جوان، فرصت کافی برای بروز سایر سازوکارهای تحمل به شوری در گیاه را فراهم می‌آورد. بنابراین به نظر می‌رسد که توان از نحوه تسهیم سدیم در برگ‌ها و میزان تنظیم اسمزی، برای شناسایی لاین‌های متحمل به تنش شوری در برنامه‌های نژادی برنج، استفاده نمود.

واژه‌های کلیدی: تنش شوری، تنظیم اسمزی، روابط آبی، های محلول

تاریخ در: / /

- ایمان نعمتی، مربی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرمشهر
- استادیار پژوهشکده بیوتکنولوژی کشاورزی (مکاتبه‌کننده)
- استادیار دانشکده کشاورزی دانشگاه مازندران
- مربی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرمشهر

روزنه به تنش شوری و تحمل به تنش اکسیداتیو بطور همزمان در یک لاین باید وجود داشته باشد.

انباشته شدن مواد محلول در پاسخ به تنش ناشی از نمک، در حقیقت واکنشی است که در قبال تنش آب ناشی از اختلاف موجود در پتانسیل‌های آب گیاه و محلول خاک بروز می‌کند (Hekmatshoar, 1993). تنظیم اسمزی از طریق تجمع یون‌ها بسیار سریعتر از ساختن محلول‌های سازگار صورت می‌گیرد (Lew, 1996) بنابراین در طول تنظیم اسمزی، گیاهان مقادیر بالایی از انرژی متابولیکی خود را صرف جذب و یون‌ها در درون سلول و ساختن محلول‌های سازگار می‌کنند. از این رو این فرآیند برای بقای گیاه در شرایط شور و یا خشک ضروری می‌باشد (Lacerda et al., 2003).

هدف از این مطالعه یافتن رابطه بین تسهیم سدیم و پتاسیم در اندام‌های مختلف گیاهچه برنج و همچنین نحوه تجمع محلول‌های سازگار و تنظیم اسمزی در جوان‌ترین برگ گیاهچه‌های جوان برنج، در زمان بروز تنش شوری بود.

مواد و روش

این آزمایش در سال - در گلخانه پژوهشکده بیوتکنولوژی کشاورزی (ABRII) صورت فاکتوریل در قالب طرح کاملاً تصادفی با دو ژنوتیپ حساس (IR29) و متحمل (IR651) در دو سطح شوری و چهار تکرار انجام گرفت. طرح آزمایشی برای هایی که فقط یک بار اندازه گیری شدند (مانند وزن خشک اندام) به صورت ساده (طرح فاکتوریل دو عاملی) و برای مؤلفه‌هایی که در چند زمان اندازه گیری شدند (میزان سدیم و پتاسیم)، عوامل زمان و اندام برداشت شده نیز به عنوان منبع تغییرات جدید به تجزیه واریانس وارد و به صورت

نمک موجود در محلول خاک یکی از مهم عوامل کاهش دهنده عملکرد گیاهان زراعی، به خصوص در مناطق خشک و نیمه‌خشک دنیا است. در حدود درصد از کل زمین‌های زراعی و نیمی از زمین‌های تحت آبیاری دنیا، تحت تاثیر شوری قرار گرفته است (Husain et al., 2004). جعفری (Jafari, 2000) معتقد است که سطح اراضی تحت تاثیر شوری در ایران ۱/ میلیون هکتار بوده که حدود ۱/ درصد از کل مساحت ایران را شامل می‌شود، اما مطالعات دقیق‌تر نشان می‌دهد که این مقدار بیشتر بوده و حدود ۱/ میلیون هکتار از اراضی ایران به شدت‌های متفاوت تحت تاثیر خاک‌های شور و قلیایی هستند (Rezvani and Koocheki, 2001). شوری تاثیر ای بر گیاهان زراعی داشته و باعث بروز تنش اسمزی، سمیت یونی و اختلال در تعادل یونی شود (Munns, et al., 2006). به طور کلی یک رابطه منفی بین غلظت سدیم در اندام هوایی گیاه و میزان رشد گیاهان وجود دارد، اما به دلیل وجود سازوکارهای مختلف موثر بر تجمع سدیم در اندام‌های هوایی گیاهان، این رابطه در تمام گونه‌های کب (Tester and Dovenport, 2003).

در گیاه نیز همواره به عنوان یک عامل مهم جهت تعیین میزان تحمل گیاه به شوری مورد استفاده قرار می‌گیرد (Song et al., 2006). مرادی و همکاران (Moradi et al., 2003) نشان دادند که تفاوت‌های ژنتیکی معنی‌داری بین ارقام و لاین‌های برنج از نظر تجمع سدیم و پتاسیم در اندام‌های مختلف گیاه وجود دارد. مرادی و اسماعیل (Moradi and Ismail, 2007) نشان دادند که برای ایجاد تحمل به تنش شوری در برنج، سازوکارهای فیزیولوژیکی متفاوتی از جمله نمک در اندام، سی ساختاری، واکنش سریعتر

کلیه اجزای مربوط به روابط آبی در برگ ششم اندازه گیری شد.

ها به منظور اندازه گیری سدیم، پتاسیم، کلسیم و منیزیم با اسید سولفوریک . درصد، آب اکسیژنه و پودر اسید سالیسیلیک انجام شد (Emmami, 1996). جذب کاتیون پتاسیم و سدیم با استفاده از دستگاه نشر شعله‌ای (مدل 410-Corning USA خوانده شد. به منظور سنجش غلظت کاتیون‌های کلسیم و منیزیم از دستگاه جذب اتمی² مدل (Perkin Elmer 3110, USA) استفاده شد. برای اندازه گیری یون کلر، نمونه‌ها با استفاده از آب ، هضم شد و با دستگاه اندازه گیری یون (Methrom, Switzerland) غلظت یون کلر برآورد شد. به منظور سنجش قندهای محلول کل برگ از محلول درصد سولفات روی، محلول هیدروکسید باریوم / نرمال و محلول فنل درصد بر اساس روش استیوارت (Stewart, 1989) انجام شد.

در این بررسی میزان RWC از رابطه زیر بدست آمد (Irigoyen *et al.*, 1992).

$$\%RWC = [(Wf - Wd) / (Wt - Wd)] \times 100$$

در این رابطه Wf وزن تازه برگ، Wt وزن تورژسانس برگ و Wd وزن خشک برگ می‌باشد.

پتانسیل آب برگ در ابتدای صبح قبل از طلوع کامل افتاب با استفاده از دستگاه بمب فشار مدل Laboratory Plant Water Status Console, Santa Barbara, USA اندازه گیری شد (Shifraw and Baker, 1996). از دستگاه اسمومتر مدل Wescor- 5520, USA برای اندازه گیری پتانسیل اسمزی استفاده شد. با استفاده از فرمول وانت هوف مقدار پتانسیل اسمزی برگ محاسبه گردید (Martinez *et al.*, 2004).

$$\Psi_s (MPa) = -MIRT$$

معادله شماره

طرح فاکتوریل چهار عاملی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. کشت گیاهان در این آزمایش در ظروف لتری انجام شد. بطوری که بذور ابتدا در دمای ' درجه سانتی گراد جوانه‌دار شده، سپس به مدت سه روز در ظروف کاشت با آب مقطر قرار داده شدند تا بذور استقرار یابند. پس از این مدت، آب مقطر با محیط کشت یوشیدا جایگزین شد. محیط کشت یوشیدا - روز یکبار تعویض و pH محیط کشت هر روز صبح با استفاده از هیدروکسید پتاسیم و اسید کلریدریک نرمال در سطح / در طول اجرای آزمایش رطوبت نسبی محیط \pm درصد، دمای گلخانه \pm / (روز /) درجه سانتیگراد و میزان نور گلخانه نیز با شدت \pm میکرومول بر مترمربع بر ثانیه بود که در زمان کمبود نور میزان مورد باز توسط لامپ تنگستن تامین شد. در مرحله رشد رویشی، زمانی که برگ ششم گیاه کامل گردید (حدوداً هفته بعد از کاشت) شماره گذاری از پایین بوته انجام گردید. طوری که پیرترین برگ شماره ' و جوان:

برگ شماره . در نظر گرفته شد. در این زمان، - های مورد مطالعه با دو سطح نمک کلرور سدیم، شامل صفر و میلی مولار تیمار گردیدند که نمک مذکور به همراه محلول غذایی به محیط ریشه اضافه ، - گیری‌ها برای ماده خشک اندام‌های مختلف و سدیم و پتاسیم در پنج مرحله شامل قبل از اعمال تیمار شوری () و ساعت پس از اعمال تنش شوری و برای مولفه‌های تنظیم اسمزی در چهار (تا پیش از مرگ جوانترین برگ در رقم حساس IR29 ساعت پس از اعمال تنش) صورت

در تمامی مراحل، های تر بلافاصله با ازت مایع منجمد شده و به فریزر - درجه منتقل شدند و سایر ها در دمای درجه سانتی گراد به مدت ' روز

رشاهد، از این نظر تفاوتی بین دو ژنوتیپ دیده نشد (جدول و شکل C).

در تیمار شاهد، ساعت پس از آغاز اعمال تیمار، وزن خشک برگ ششم در ژنوتیپ حساس به طور معنی داری ($P < 0.01$) (جدول) بیش از ژنوتیپ متحمل بود (A) در حالی که از نظر وزن خشک کل در همین تیمار، تفاوت معنی داری بین دو ژنوتیپ دیده نشد (شکل B). تنش شوری باعث کاهش وزن خشک برگ ششم، بیش از سایر برگ، و کاهش در ژنوتیپ متحمل درصد و در ژنوتیپ حساس حدود درصد بود (A).

که تنش شوری تاثیر معنی داری بر وزن خشک برگ‌های شماره ۱ و (شکل D C B) نداشت، ماده خشک این برگ‌ها در بین ژنوتیپ، تفاوت معنی داری با هم داشت (جدول). دلیل این عدم تفاوت، عمدتاً زمان اعمال تنش در این مطالعه بود که پس از شکل گیری کامل این برگ‌ها انجام شد. براساس اظهار مونس و همکاران (Munns et al., 2002)

زیست توده توسط گیاه، در تنش شوری در مقایسه با شرایط شاهد، با تحمل به شوری همبستگی دارد.

کاهش تولید ماده خشک گیاه در شرایط شوری به دلیل افزایش هزینه انرژی، کاهش کربن گیری و کاهش میزان فتوسنتز در واحد سطح برگ می؛

(Moradi and Ismail, 2007). ناوا و همکاران

(Hasegawa et al., 2000) (Munns, 2002) و

(Neumann, 1997) نیز کاهش وزن خشک کل را

در اثر تنش شوری گزارش کرده‌اند و اظهار داشته‌اند که دلیل این کاهش، با خاطر تلفیق اثرات تنش اسمزی، اثر، و تغییر غلظت عناصر غذایی ناشی از نمک

موجود در محلول خاک بوده است. شاختمن و مونس

(Schatchmann and Munns, 1992) اعلام کردند که

میزان رشد برگ با غلظت یون سدیم در برگ رابطه منفی داشت.

جدول تجزیه واریانس نشان می‌دهد که اثر تمام

در این معادله M مولاریته محلول، I ضریب یونیزاسیون، R ثابت عمومی گازها برابر با T (MPa mol⁻¹ K⁻¹) دما بر حسب درجه کلوین ($^{\circ}C +$) باشد که در این صورت پتانسیل اسمزی Ψ_s بر حسب مکاپاسکال محاسبه می‌شود.

از اختلاف مقدار پتانسیل اسمزی برگ تحت تنش با برگ در شرایط کنترل، مقدار تنظیم اسمزی کل بر اساس رابطه زیر بدست آمد (Blum, 1989; Zang, 1999).

معادله شماره ۱

در این معادله OA_{tot} مقدار تنظیم اسمزی کل، Ψ_{sc100}

مقدار پتانسیل اسمزی گیاه در شرایط کنترل در صددرصد آماس، Ψ_{ss100} مقدار پتانسیل اسمزی گیاه تحت تنش در صددرصد آماس بوده است.

جهت انجام محاسبات آماری از نرم افزارهای آماری SAS (Ver. 6.1) و به منظور نمایش روند تغییرات و رسم ها از صفحه گسترده Excel استفاده شد.

نتایج و بحث

وزن خشک

تنش شوری سبب کاهش معنی دار ($P < 0.01$) در وزن

خشک ریشه هر دو ژنوتیپ شد (A) ولی

ساعت پس از اعمال تنش کلوروسیدیم، در شاهد تفاوت داری بین دو ژنوتیپ از این نظر دیده نشد. در حالی

که در تنش شوری، وزن خشک ریشه در ژنوتیپ IR651 حدود درصد بیش از ژنوتیپ IR29 بود.

این آزمایش نشان داد که در تنش شوری، تفاوت بین دو

ژنوتیپ و بین شاهد و تنش از نظر وزن خشک کل بوته تفاوت معنی دار ($P < 0.01$) وجود داشت. کاهش وزن

خشک بوته در اثر شوری، در IR29 بیش از IR651 بود

(شکل B و جدول). تغییرات وزن خشک غلاف

برگ دو ژنوتیپ، در تنش شوری متفاوت بود به طوری

که در ژنوتیپ متحمل کاهش، و در ژنوتیپ حساس

افزایش وزن خشک غلاف برگ مشاهده شد. ولی در

جدول ۱. تجزیه واریانس وزن خشک کل، ریشه، غلاف برگ و برگهای مختلف دو ژنوتیپ برنج

Table 1. Analysis of variance for total, roots, leaf sheaths and different leaves dry weight in two rice genotypes.

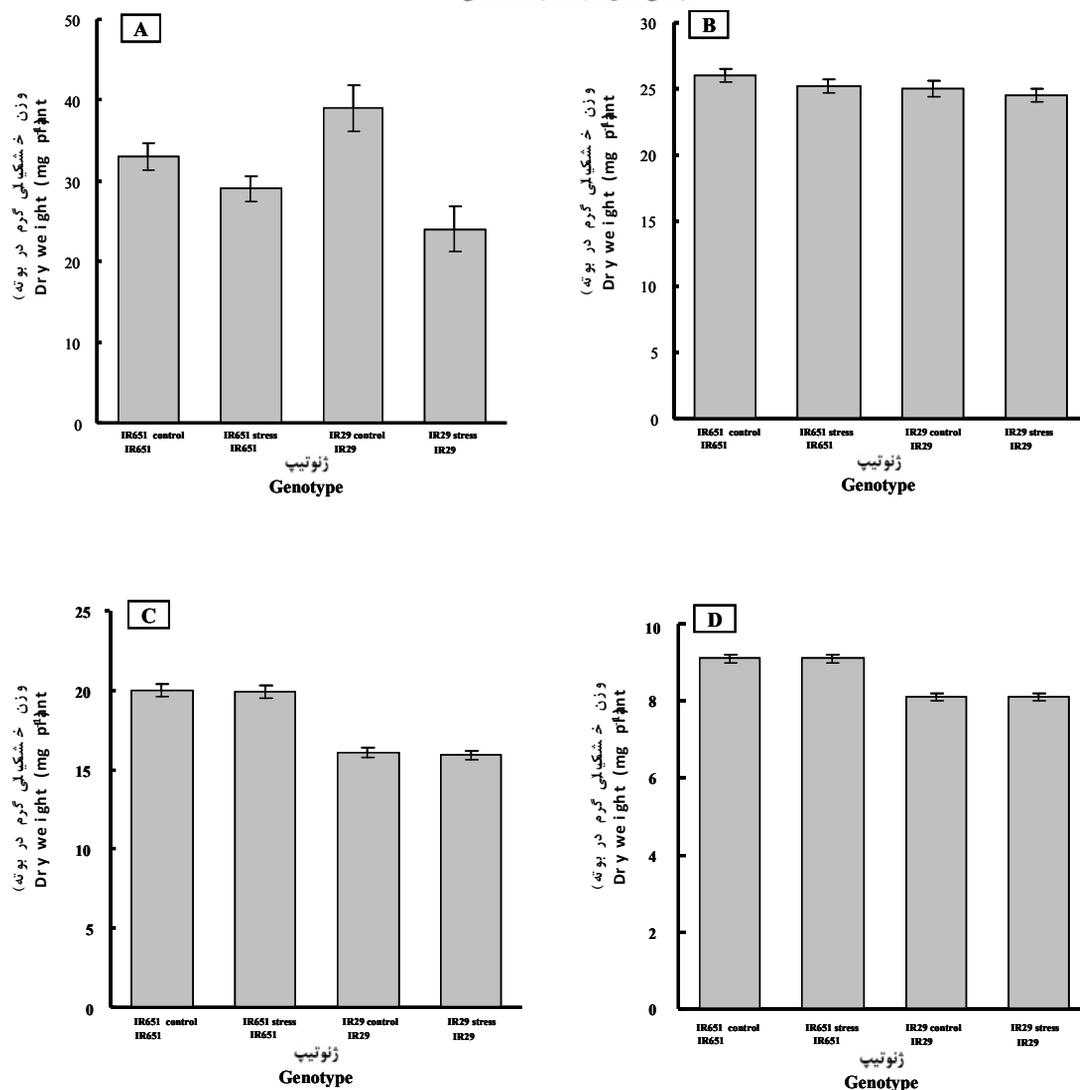
S.O.V.	منبع تغییرات	درجه آزادی (df)	میانگین مربعات Mean Squares						
			کل بوته Total dry matter	ریشه Root	غلاف برگ Leaf sheath	برگ سوم Leaf 3	برگ چهارم Leaf 4	برگ پنجم Leaf 5	برگ ششم Leaf 6
Genotype (G)	ژنوتیپ	1	25202**	625**	784**	4.2**	63.6**	4.6*	1.0 ^{ns}
Salinity (S)	شوری	1	84827**	1521**	144**	0.005 ^{ns}	0.002 ^{ns}	1.8 ^{ns}	361.0**
S × G	ژنوتیپ × شوری	1	15563**	1.0 ^{ns}	1024**	0.011 ^{ns}	0.003 ^{ns}	0.5 ^{ns}	121.0**
(Error)		12	62.7	13.1	8.3	0.1	1.8	0.6	3.2
C.V. (%)	درصد تغییرات		2	3.4	3	5.1	7.5	3.2	5.8

* and **: Significant at the 5% and 1% probability levels, respectively.

ns: Non-Significant

* و **: به ترتیب معنی دار در سطح احتمال ۱٪ و ۵٪

ns: غیر معنی دار

شکل - وزن خشک برگ‌های شماره 3، 4، 5 و 6 (A، B، C، D) دو ژنوتیپ برنج (IR651 و IR29) ساعت پس از اعمال تنش شوری. های عمودی نشان دهنده میانگین چهار تکرار \pm خطای استاندارد هستند.

Fig. 2. Dry weight of leaves No. 3, 4, 5 and 6 (A, B, C and D, respectively) of two IR651 and IR29 rice genotypes, 384 hours after salinization. Vertical bars indicate means of four replications \pm SE.

بیش از میلی مول بر کیلوگرم وزن خشک بود. در حالی که در ژنوتیپ متحمل، برگ سوم سدیم را داشت و بتدریج از غلظت آن در برگ چهارم تا ششم کاسته شد (پنجم و ششم). در این آزمایش افزایش یون سدیم در برگ‌های سوم و چهارم ژنوتیپ متحمل و ساعت پس از اعمال تنش شوری مشاهده شد، در حالی که در برگ‌های جوان (پنجم و ششم) افزایش سدیم پس از ساعت مشاهده گردید (در صورتی که روند افزایشی تجمع یون سدیم

(جوان‌ترین برگ) دیده شد به طوری که غلظت سدیم این برگ در ژنوتیپ حساس / برابر ژنوتیپ متحمل بود (A). با این حال بیشترین افزایش غلظت یون سدیم در برگ سوم (پیرترین برگ) مشاهده شد (D).

ب توجه آن که در ژنوتیپ حساس پس از اعمال تنش شوری، غلظت یون سدیم تفاوت داری بین برگ‌های سوم، چهارم و پنجم نداشت (های 'C و D) و در تمامی آنها میزان این یون

جدول. تجزیه واریانس برای تجمع سدیم و پتاسیم در ژنوتیپ‌های برنج مورد مطالعه بر اساس تیمارهای زمان گیری، ژنوتیپ، سطح شوری و اندام‌های گیاهی.

Table 2. Analysis of variance for Na⁺ and K⁺ accumulation as affected by time of sampling, genotype, salinity level, and plant part treatments in two rice genotypes.

S.O.V.	منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مربعات Mean squares	
			Sodium	Potassium
Sampling time (ST)	زمان نمونه‌گیری	4	20810883.7 ***	3904655.2 ***
Genotype (G)	ژنوتیپ	1	5788693.9 ***	486662.7 ***
Salinity level (SL)	سطح شور	1	85428326.8 ***	974434.9 ***
Plant part (PP)	اندام گیاه	5	4605684.9 **	58384856.7 **
ST × G	ژنوتیپ × زمان نمونه‌گیری	4	1857305.8 **	253083.1 **
ST × SL	سطح شوری × زمان نمونه‌گیری	4	20322548.4 **	164444.5 **
ST × PP	اندام گیاه × زمان نمونه‌گیری	20	806621.9 **	1601193.4 **
G × SL	سطح شوری × ژنوتیپ	1	5413684.3 **	186797.3 **
G × PP	اندام گیاه × ژنوتیپ	5	694897.2 **	43203.2 **
SL × PP	اندام گیاه × سطح شوری	5	3732002.2 **	836887.3 **
ST × G × SL	سطح شوری × ژنوتیپ × زمان ن گیری	4	2152506.2 **	32585.8 **
ST × SL × PP	اندام گیاه × سطح شوری × زمان نمونه‌گیری	20	767316.2 **	105000.9 **
ST × G × PP	اندام گیاه × ژنوتیپ × زمان نمونه‌گیری	20	298184.5 **	88099.7 **
G × SL × PP	اندام گیاه × سطح شوری × ژنوتیپ	5	800011.4 **	176654.7 **
ST × G × SL × PP	اندام گیاه × سطح شوری × ژنوتیپ × زمان نمونه‌گیری	20	282662.3 **	52930.4 **
Error		338	26796.3	8928.8
C.V.(%)	درصد ضریب تغییرات		28.3	8.2

** و ***: به ترتیب معنی دار در سطح احتمال ٪ و /

** and***: significant at the 1% and 0.1% levels of probability, respectively.

خصوصیات مهم گیاهان متحمل به شوری است (Tester and Dovenport, 2003). رسد نه :

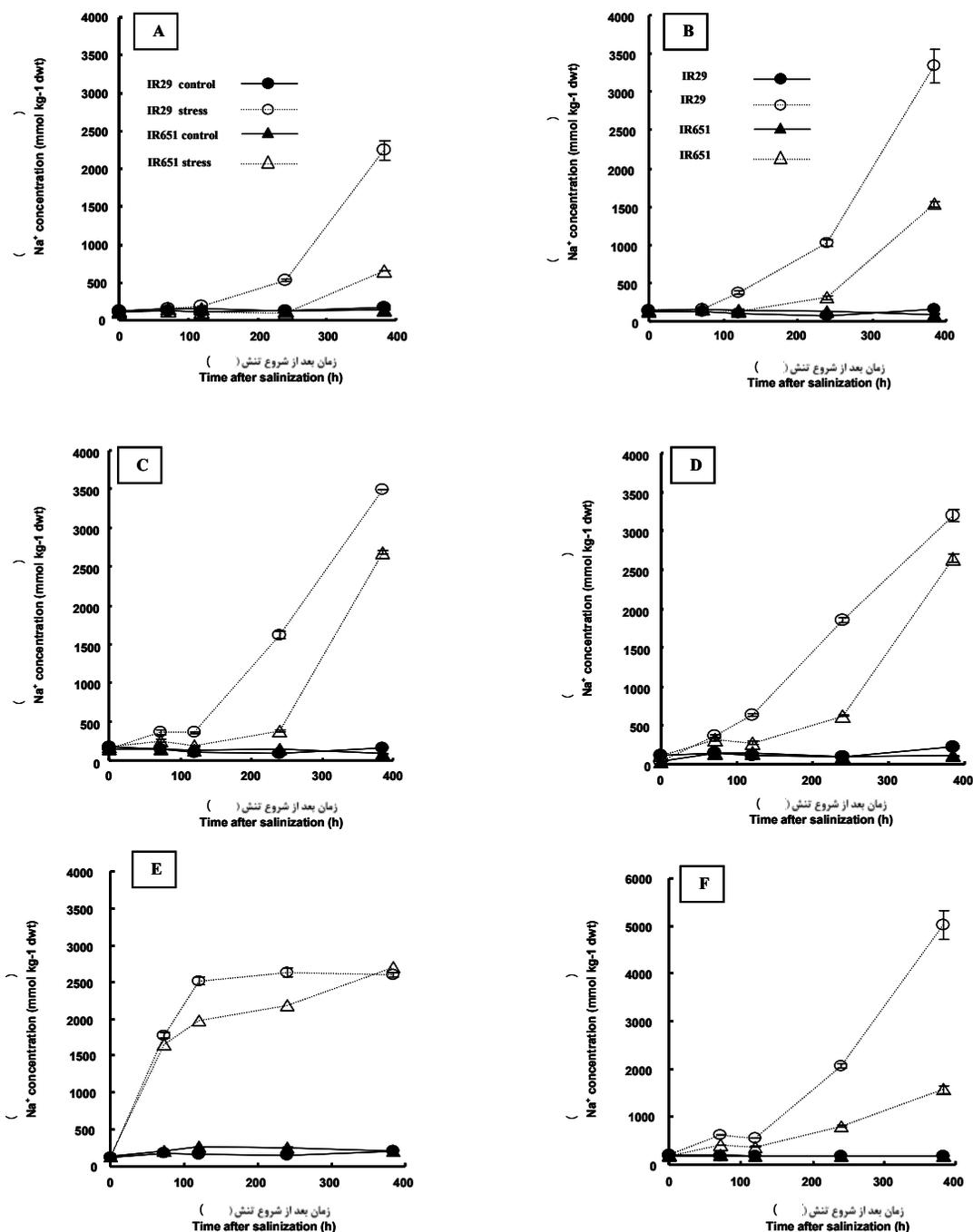
میزان جذب سدیم دو ژنوتیپ متفاوت بوده، بلکه سازوکار توزیع آن در دو ژنوتیپ نیز متفاوت بوده است. به طوری که در ژنوتیپ متحمل، سدیم در برگ‌های پیر ذخیره شد، در حالی که چنین سازوکاری در ژنوتیپ حساس دیده نشد. این نتایج با یافته‌های تستر و داوونپورت (Tester and Dovenport, 2003) داشت.

(Munns, 2002) گزارش کرد که در گیاهان، حامل خاصی برای انتقال سدیم وجود نداشته و سدیم از طریق رقابت با پتاسیم و دیگر کاتیون‌ها وارد گیاه می‌شود. تواند از طریق حامل‌های پرتمایل پتاسیم و یا از طریق کانال‌های کم تمایل که به نام کانال‌های کاتیونی غیر انتخابی نامیده می‌شوند، وارد سلول‌های گیاه شود. مونس و همکاران (Munns et al., 2006)

از همان ابتدا در کلیه برگ‌های ژنوتیپ حساس دیده شد.

نشان می‌دهد که ژنوتیپ حساس نسبت به ژنوتیپ متحمل، مقدار بیشتری از سدیم را در اندام هوایی خود ذخیره کرده که سبب بروز خسارت اسمزی و سمیت یونی بیشتری در این ژنوتیپ گردیده است. این امر می‌تواند دلیل دیگری برای کاهش بیشتر وزن خشک IR29 و IR651. مطالعات متعددی نشان داده‌اند که تحمل به نمک در بسیاری از گونه‌های گیاهی به میزان تجمع نمک در اندام‌های گیاه، به خصوص در برگ‌های در حال توسعه بستگی دارد (Neumann, 1997; Hasegawa et al., 2000).

نتایج این تحقیق نشان داد که ژنوتیپ متحمل قادر به ذخیره مقادیر بالایی از سدیم در برگ‌های پیرتر و دور نگهداشتن این یون از برگ‌های جوان خود بود (). محافظت از برگ‌های جوان، یکی از

- غلظت سدیم دربرک ششم (A, جوانترین برک توسعه یافته) (B, چهارم (C), سوم (D, ترین برک)

ریشه (E) و غلاف برک (F) در دو ژنوتیپ برنج (IR29 و IR651) از زمان شروع تنش تا ساعت پس از آن.

Fig. 3. Sodium concentrations in leaf 6 (A, youngest fully expanded leaf), 5 (B), 4 (C), 3 (D, oldest leaf), roots (F) and leafsheaths (E) in two rice genotypes (IR651 and IR29) from commencement to 384 hours after salinization.

افزایش تحمل کلرور سدیم می‌گردد.

تنش شوری باعث افزایش سریع سدیم در ریشه هر

اعلام داشتند که کاهش میزان انتقال سدیم از ریشه به

اندام هوایی در بسیاری از ارقام، به میزان زیادی باعث

کاردن و همکاران (Carden *et al.*, 2003) ارائه شد. زو (Zhu, 2003) نیز گزارش داد که سدیم با پتاسیم برای جذب از طریق کانال‌های سدیم-پتاسیم رقابت کرده و ممکن است سبب از کار افتادن ناقلین اختصاصی پتاسیم گردد. هر حال کاهش غلظت پتاسیم برک ششم در تیمار شاهد می‌تواند به دلیل افزایش سن برک و امری این نتیجه مغایر با نتایج ماهاجان و توتجا (Mahajan, and Tuteja, 2005) است. جلوگیری از جذب پتاسیم توسط گیاه در اثر وجود سدیم در محیط رشد، باعث اختلال در فعالیت‌های حیاتی گیاه نظیر فعالیت آنزیم‌های وابسته به پتاسیم و حفظ فشار آماس سلول می‌گردد، این اختلال به عنوان عدم تعادل یونی در نتیجه تنش شوری شناخته شده است. عدم تغییر معنی‌دار میزان پتاسیم در ژنوتیپ متحمل در زمان تنش، سبب های وابسته به پتاسیم در درون ژنوتیپ متحمل گردیده و گیاه احتمالاً در زمان تنش فعال نکه داشت.

روابط آبی

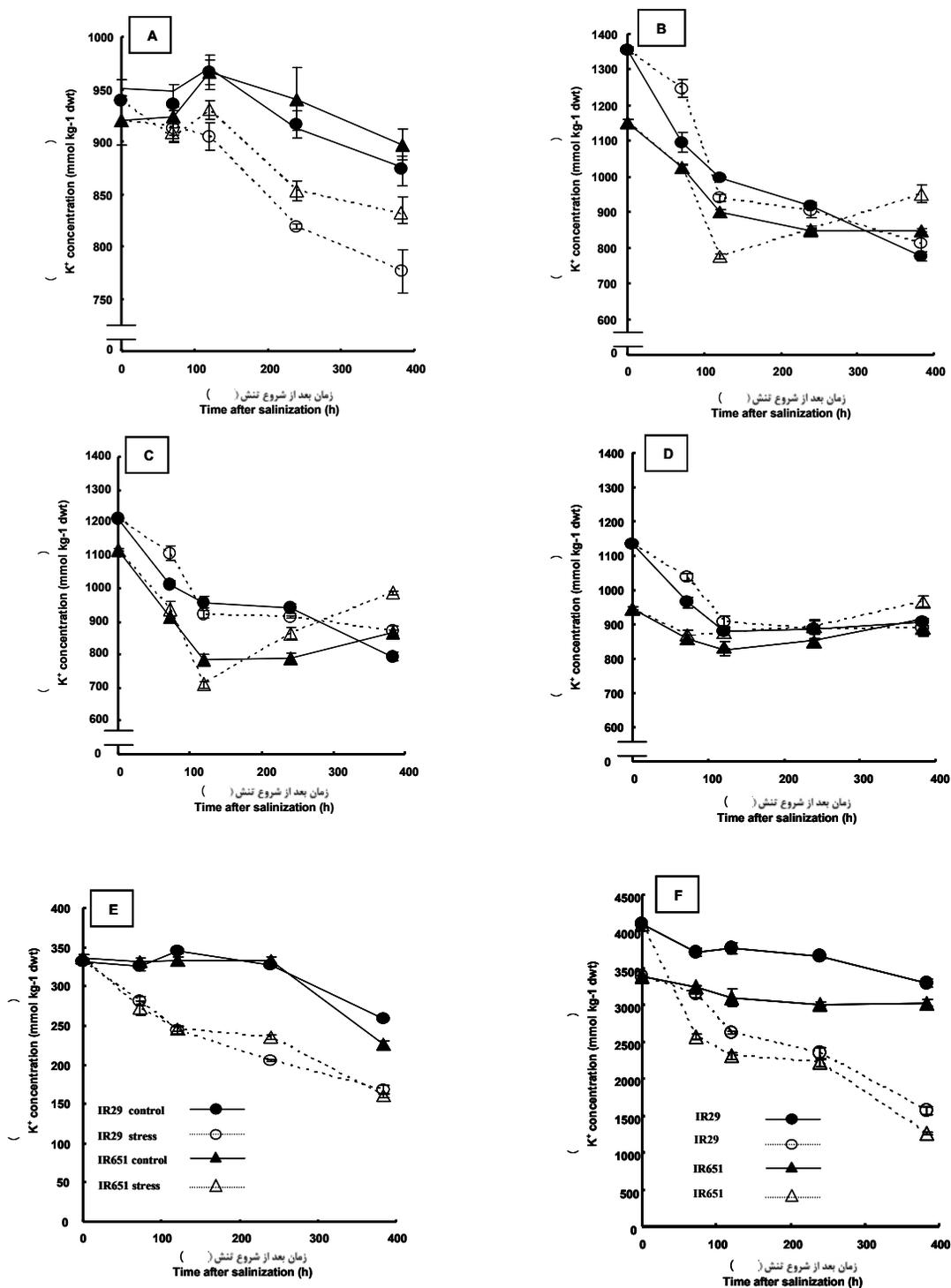
نتایج حاصل از این آزمایش نشان داد که افزودن نمک کلرور سدیم سبب کاهش معنی‌داری ($P < 0.01$) در محتوای اب نسبی (RWC) برک داشت. در طول دوره اجرای آزمایش، RWC روند کاهشی نشان داد که کاهش مشاهده شده در ژنوتیپ IR29 به طور معنی‌داری بیش از IR651 بود (شکل ۱). ده روز پس از اعمال تنش شوری، RWC در ژنوتیپ IR29 / درصد و در ژنوتیپ IR651 / درصد رسید. اندازه‌گیری پتانسیل کل اب برک ششم نشان داد که تنش شوری باعث کاهش معنی‌دار این مؤلفه در هر دو ژنوتیپ شد (شکل A). در زمان ساعت پس از اعمال تیمار نمک، پتانسیل کل اب برک هر دو ژنوتیپ داری نسبت به شاهد یافت و بعد از ساعت پس از اعمال تنش میزان پتانسیل آب

دو ژنوتیپ گردید. ولی پس از ان غلظت سدیم تقریباً، با این تفاوت که شدت تجمع در ژنوتیپ تر بود. ای‌تا پس از ساعت تفاوت معنی‌داری بین دو ژنوتیپ از نظر غلظت سدیم دیده (E). با این حال مشاهدات نشان داد که در این زمان ریشه ژنوتیپ حساس کاملاً به رنگ قهوه‌ای در آمده و تقریباً مرده بود، در حالی که ریشه ژنوتیپ متحمل رنگ قهوه‌ای روشن داشت و همچنان فعال به رسید. تنش شوری موجب افزایش غلظت یون سدیم غلاف برک هر دو ژنوتیپ شد و این افزایش در ژنوتیپ حساس بیش از ژنوتیپ متحمل بود. در زمان-های مختلف نمونه‌گیری، غلظت سدیم غلاف برک ژنوتیپ حساس به ترتیب / / / / / برابر ژنوتیپ متحمل بود (F).

تنش شوری تاثیر معنی‌داری ($P < 0.05$ جدول) غلظت یون پتاسیم جوان‌ترین برک هر دو ژنوتیپ داشت و سبب کاهش آن شد، هرچند شدت کاهش در ژنوتیپ حساس به مراتب بیش از ژنوتیپ متحمل بود (A). تغییرات غلظت پتاسیم سایر برک‌ها در تنش شوری تفاوت معنی‌داری با شاهد نداشت (B، C و D). افزودن کلرور سدیم به محلول غذایی، باعث کاهش بسیار معنی‌دار ($P < 0.01$) غلظت یون پتاسیم برک ششم، ریشه و غلاف برک هر دو ژنوتیپ گردید (E و F).

پتاسیم یکی از عناصر غیر آلی مهم است که در تنظیم اسمزی گیاه نقش اساسی داشته و در سلول‌های گیاهان، در بیش از انزیم به عنوان یک کوفاکتور عمل می‌کند (Carden *et al.*, 2003). تنش کلرور سدیم باعث کاهش در غلظت پتاسیم در ریشه و غلاف برک هر دو ژنوتیپ شده است (شکل).

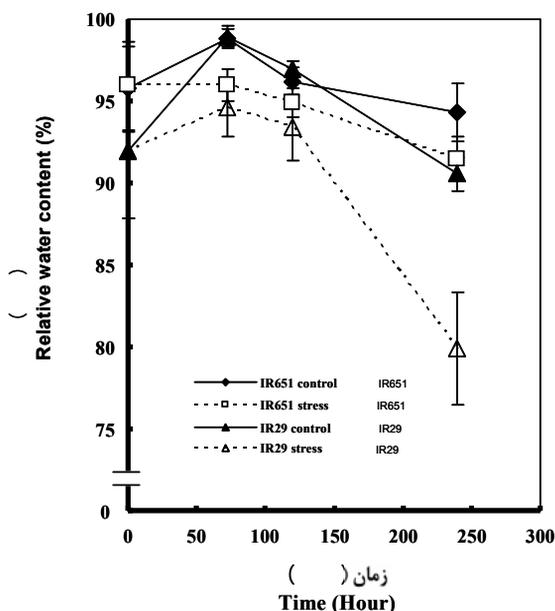
اسپیر و کایسر (Speer and Kaiser, 1991)، فلاورز و باقری (Flowers and Hajibagheri, 2001) و

- بلظت پتاسیم در برگ ششم (A, جوانترین برگ توسعه یافته) (B, چهارم (C), سوم (D, ترین برگ) ریشه (E) و غلاف برگ، (F) در دو ژنوتیپ برنج (IR29 و IR651) از زمان شروع تنش تا ساعت پس از آن.

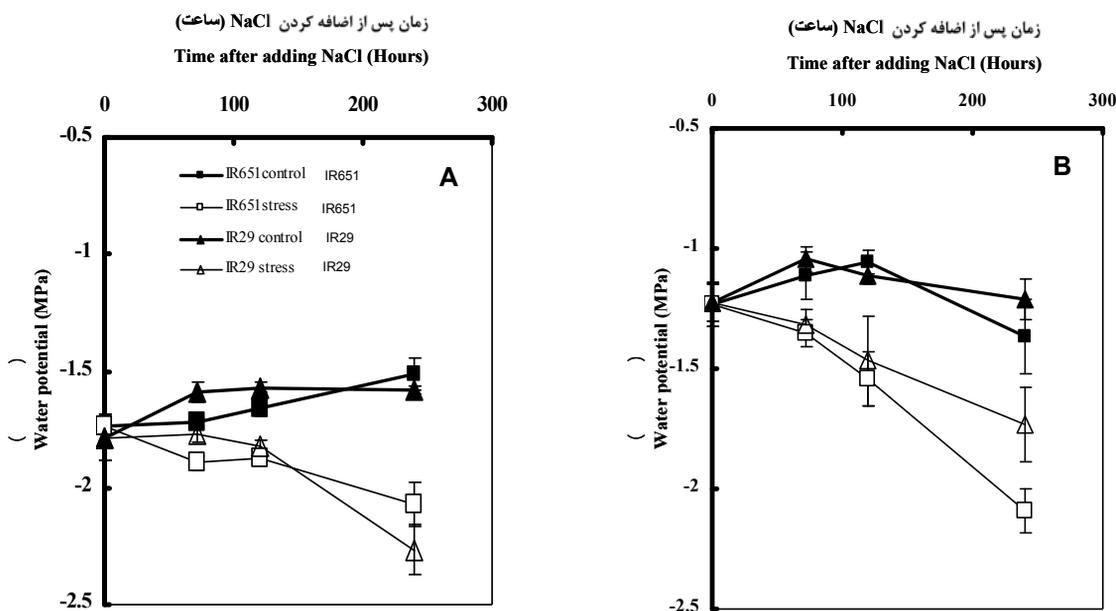
Fig. 4. Potassium concentrations in leaf 6 (A, youngest fully expanded leaf), 5 (B), 4 (C), 3 (D, oldest leaf), roots (F) and leafsheaths (E) in two rice genotypes (IR651 and IR29) from commencement to 384 hours after salinization.

برگ ششم از ' / - مکا پاسکال، به حدود / - در IR651 (ژنوتیپ متحمل) و (شکل A).

شکل ۱ - میزان نسبی آب برگ ششم (جوانترین برگ توسعه یافته) ژنوتیپ‌ها حساس (IR29) و متحمل (IR651) در دوره اعمال تنش شوری. میانگین‌ها براساس نتایج چهار تکرار بوده و میله‌های عمودی نشان دهنده خطای استاندارد است.

Fig. 5. Relative water content of leaf No.6 (youngest fully expanded leaf) in sensitive genotype (IR29) and tolerant genotype (IR651) during salinity treatments. Means are based on means of four replications, and vertical bars indicate SE.

(A) و پتانسیل اسمزی (B) آب برگ ششم در دو ژنوتیپ ، شامل ژنوتیپ حساس (IR29) و (IR651) طی طول دوره اعمال تنش شوری. میانگین‌ها براساس نتایج چهار تکرار بوده و میله‌های عمودی نشان دهنده خطای استاندارد هستند.

Fig. 6. Water potential (A) and osmotic potential (B) in leaf No.6 of two rice genotypes including sensitive genotype (IR29) and tolerant genotype (IR651) during salinity treatments. Means are based on means of four replications, and vertical bars indicate SE.

از زمان اعمال تنش تا ساعت پس از آن پتانسیل اسمزی در هر دو ژنوتیپ روند کاهشی داشت و پس از این زمان، در هر دو ژنوتیپ، و با شدت کمتر در IR651 کاهش یافت (شکل B).

این بررسی نشان داد که سازوکار تنظیم اسمزی در ژنوتیپ متحمل (IR651) بطور بسیار معنی داری کارا؛ از ژنوتیپ حساس (IR29) بود. بطوری که در ژنوتیپ متحمل تنظیم اسمزی بلافاصله پس از اعمال تنش شوری آغاز شد و در طی دوره اعمال تنش، به طور مداوم افزایش یافت در حالی که در ژنوتیپ حساس تغییر چندانی نیافت (). این تحقیق نشان داد که ساعت پس از اعمال تنش، تنظیم اسمزی در جوان؛ برک ژنوتیپ متحمل تقریباً برابر (/ مکاپاسکال) ژنوتیپ حساس (/ مکاپاسکال) بود.

اولین تاثیر افزودن میلی مولار کلرور سدیم به محلول غذایی، کاهش پتانسیل اسمزی محیط بوده که جذب آب توسط گیاه را مختل نمود. کاهش جذب آب توسط گیاه، باعث کاهش میزان آب نسبی برک (RWC) گردید (). بچ این تحقیق نشان داد که کاهش بیشتر RWC در ژنوتیپ حساس می تواند به دلیل عدم توانایی این ژنوتیپ در حفظ تنظیم اسمزی اب برک خود باشد (شکل A)، در حالی که ژنوتیپ متحمل سازوکار قدرتمندی برای تنظیم اسمزی خود داشته و به بن دلیل RWC در این ژنوتیپ تحت تنش تغییر چندانی نداشت. پتانسیل اسمزی کمتر برک در ژنوتیپ متحمل سبب جذب آب بیشتر توسط برک شده و همین عامل سبب گردید که RWC این برک بیشتر از ژنوتیپ حساس باشد. داشتن RWC بالا در شرایط تنش، سبب حفظ ساختار و شکل سلول های برک در ژنوتیپ متحمل شده و گیاه را قادر به ادامه فتوسنتز نمود. توان فتوسنتزی بالاتر در شرایط تنش شوری در ژنوتیپ IR651 در میلی مولار کلرور سدیم قبلا توسط مرادی و اسماعیل (Moradi and Ismail, 2007) گزارش شده است. هو و اشمیدهاالت

(Hu and Schmidhalter, 1998) العه گندم اعلام کردند که کاهش اولیه پتانسیل اب ناشی از تنش کلرور سدیم، بیشتر به اختلال در روابط آبی مربوط می شود زیرا در مراحل ابتدایی تنش، غلظت عناصر سمی سدیم و کلر هنوز به میزان سمیت برای گیاه نرسیده اند. در این بررسی، ژنوتیپ متحمل برای مقا؛ تنش اسمزی ناشی از نمک موجود در محیط و جذب اب از محیط، تنظیم اسمزی انجام داد (شکل '). فرآیند تنظیم اسمزی، گیاه املاح آلی را به منظور کاهش پتانسیل اسمزی در سیتوپلاسم ذخیره می کند و برای حفظ تعادل اسمزی، به طور همزمان یون های جذب شده را در واکوئل ؛ کند (Munns et al., 2006). همانطور که در شکل ' و جدول نیز دیده می شود، یون های معدنی و قندهای محلول کل در هر دو ژنوتیپ خصوصا ژنوتیپ متحمل افزایش یافته است. باید توجه داشت که تجمع املاح معدنی و تولید املاح آلی برای گیاه پرهزینه بوده و گیاه برای تولید و تجمع آنها باید انرژی زیادی صرف کند. این موضوع می تواند سبب کاهش رشد گیاه شود. کاهش در پتانسیل اسمزی تحت تنش شوری، در مطالعات قبلی در سورگوم (Netondo et al., 2004) و گندم (El-Henawy et al., 2005) نیز نشان داده شده است. (Munns, 2002) و نیومن (Neumann, 1997) کاهش پتانسیل کل اب برک گیاه در شرایط تنش شوری را گزارش نموده اند.

تغییرات غلظت سایر املاح

نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان داد که تنش شوری، غلظت یون کلر را در برک هر دو ژنوتیپ به طور بسیار معنی داری ($P < 0.01$) افزایش داد. تجمع یون کلر در برک ژنوتیپ حساس بسیار سریع بود و بطور پیوسته پس از اعمال تنش افزایش . در حالی که در ژنوتیپ متحمل غلظت یون کلر در ساعت اول افزایش یافت، ولی پس از آن تا انتهای دوره آزمایش تغییر چندانی نداشت (جدول '). در ژنوتیپ حساس

از زمان اعمال تنش تا ساعت پس از آن پتانسیل اسمزی در هر دو ژنوتیپ روند کاهشی داشت و پس از این زمان، در هر دو ژنوتیپ، و با شدت کمتر در IR651 کاهش یافت (شکل B).

این بررسی نشان داد که سازوکار تنظیم اسمزی در ژنوتیپ متحمل (IR651) بطور بسیار معنی داری کارا؛ از ژنوتیپ حساس (IR29) بود. بطوری که در ژنوتیپ متحمل تنظیم اسمزی بلافاصله پس از اعمال تنش شوری آغاز شد و در طی دوره اعمال تنش، به طور مداوم افزایش یافت در حالی که در ژنوتیپ حساس تغییر چندانی نیافت (). این تحقیق نشان داد که ساعت پس از اعمال تنش، تنظیم اسمزی در جوان؛ برک ژنوتیپ متحمل تقریباً برابر (/ مکاپاسکال) ژنوتیپ حساس (/ مکاپاسکال) بود.

اولین تاثیر افزودن میلی مولار کلرور سدیم به محلول غذایی، کاهش پتانسیل اسمزی محیط بوده که جذب آب توسط گیاه را مختل نمود. کاهش جذب آب توسط گیاه، باعث کاهش میزان آب نسبی برک (RWC) گردید (). بچ این تحقیق نشان داد که کاهش بیشتر RWC در ژنوتیپ حساس می تواند به دلیل عدم توانایی این ژنوتیپ در حفظ تنظیم اسمزی اب برک خود باشد (شکل A)، در حالی که ژنوتیپ متحمل سازوکار قدرتمندی برای تنظیم اسمزی خود داشته و به بن دلیل RWC در این ژنوتیپ تحت تنش تغییر چندانی نداشت. پتانسیل اسمزی کمتر برک در ژنوتیپ متحمل سبب جذب آب بیشتر توسط برک شده و همین عامل سبب گردید که RWC این برک بیشتر از ژنوتیپ حساس باشد. داشتن RWC بالا در شرایط تنش، سبب حفظ ساختار و شکل سلول های برک در ژنوتیپ متحمل شده و گیاه را قادر به ادامه فتوسنتز نمود. توان فتوسنتزی بالاتر در شرایط تنش شوری در ژنوتیپ IR651 در میلی مولار کلرور سدیم قبلا توسط مرادی و اسماعیل (Moradi and Ismail, 2007) گزارش شده است. هو و اشمیدهاالت

جدول ' تجزیه واریانس روابط آبی و املاح موجود در برگ ششم (جوان ترین برگ) ژنوتیپ ها حساس (IR29) و متحمل (IR651) در دو سطح و مولار تنش NaCl و چهار گیری در طی دوره اعمال تنش.

Table 3. Analysis of variance for water relations and solutes in leaf No. 6 (youngest fully expanded leaf) of sensitive (IR29) and tolerant (IR651) rice genotypes under two NaCl levels (0 and 100 mmol) at four times of sampling.

S.O.V.	منابع تغییرات	MS میانگین مربعات									
		درجه آزادی	پتانسیل آب Water potential	پتانسیل اسمزی Osmotic potential	میزان آب نسبی RWC	قندهای محلول Soluble sugars	کلر Cl ⁻	کلسیم Mg ²⁺	Ca ²⁺	K ⁺	Na ⁺
Salinity period (SP)	دوره اعمال شوری	3	0.03**	1.8**	178**	32770**	71911.4**	302 ^{ns}	16166**	13708*	19530**
Genotype (G)	ژنوتیپ	1	0.02**	0.1 ^{ns}	147**	26542*	2830.7 ^{ns}	2012*	55611**	463 ^{ns}	91861**
Salinity level (SL)	سطح شوری	1	0.05**	1.0**	148**	1405247**	551485**	7432**	71656**	21692*	51736**
G×SP	دوره اعمال شوری×ژنوتیپ	3	0.001*	0.1 ^{ns}	43*	5485 ^{ns}	47197.3**	832 ^{ns}	529 ^{ns}	679 ^{ns}	36199**
SP×SL	دوره اعمال شوری×سطح شوری	3	0.02**	0.2*	31 ^{ns}	215687**	65689.7**	839 ^{ns}	11268**	4551 ^{ns}	30673**
G×SL	ژنوتیپ×سطح شوری	1	0.001 ^{ns}	0.5**	33 ^{ns}	20768*	33728.9**	919 ^{ns}	1316 ^{ns}	2045 ^{ns}	34418**
SP×G×SL	دوره اعمال شوری×ژنوتیپ×سطح شوری	3	0.01**	0.1*	11 ^{ns}	3615 ^{ns}	39958.9**	270 ^{ns}	3917 ^{ns}	2351 ^{ns}	25508**
Error		44	0.0001	0.01	14.8	4792	2828.1	478	1493	4415	342
C.V. (%)	درصد ضریب: برات		5.71	14.6	4.1	11.4	10.1	11.9	12.3	7.2	13.5

* and **: Significant at the 5% and 1% levels of probability, respectively.

ns: Non-significant.

* و **: دار در سطح احتمال ۱٪ و ۵٪.

ns: غیر معنی دار

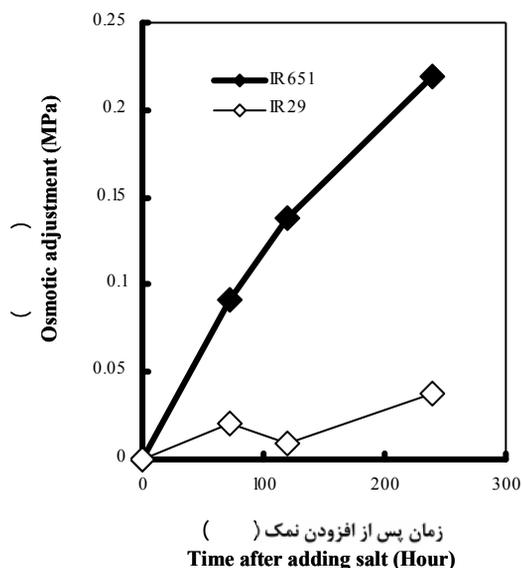
افزایش غلظت کلر بیش از ژنوتیپ متحمل بود، به طوری که در شرایط تنش، در آخرین زمان نمونه گیری (ساعت پس از اعمال تنش شوری)، غلظت یون کلر تقریباً ' / برابر ژنوتیپ متحمل بود (جدول '). چند تستر و داوِنپورت (Tester and Dovenport, 2003) اعلام کردند که در گیاهان عالی هنگام بروز تنش کلرور سدیم، عامل اصلی کاهش ماده خشک، سدیم است و نه کلر، با این حال تعیین اینکه در کاهش ماده خشک ژنوتیپ‌های برنج مورد مطالعه، کلر چقدر نقش داشت، خود نیاز به تحقیقات دیگری دارد. به هر حال آنچه که با اطمینان می‌توان اظهار داشت این است که این عنصر نقشی در تنظیم اسمزی نداشت، زیرا افزایش آن در ژنوتیپ حساس به مراتب بیش از ژنوتیپ متحمل بود. در حالی که در این ژنوتیپ تنظیم اسمزی دیده نشد (شکل ').

پس از اعمال تنش شوری غلظت قندهای محلول کل در برگ ششم هر دو ژنوتیپ افزایش معنی‌داری ($P < 0.01$) . این تحقیق نشان داد که شدت افزایش محلول در ژنوتیپ متحمل بیش از ژنوتیپ حساس بوده است (جداول ' و '). در اولین تاریخ نمونه‌گیری غلظت قندهای محلول کل در برگ ششم ژنوتیپ و در ژنوتیپ حساس میلی مول بر کیلوگرم وزن خشک بود، و روند افزایشی به گونه‌ای بود که در آخرین تاریخ نمونه‌گیری (غلظت قندهای محلول کل در ژنوتیپ متحمل و در ژنوتیپ حساس ' میلی مول بر کیلوگرم وزن خشک گردید (جدول '). در گزارش‌های مختلف در مورد گیاهان شیرین‌زی نقش قندهای محلول در پتانسیل اسمزی برگ گیاهان تا درصد گزارش شده است. گزارشات مختلف حاکی از افزایش (Munns and Weir, 1981)، کاهش (Hanson, and Hitz, 1982) و یا بدون تغییر ماندن (Morgan, 1992) غلظت قندهای محلول برگ گیاه در شرایط تنش شوری است. لاسردا و همکاران (Lacerda et al., 2003) اعلام کردند که نقش قندهای محلول در پتانسیل اسمزی برگ‌های سورگوم تحت تنش کلرور سدیم بیش از سایر املاح بوده است. قندها علاوه بر نقش تنظیم کنندگی تعادل اسمزی، به عنوان پیام‌های متابولیکی در شرایط تنش نیز عمل می‌کنند (Chaves et al., 2003).

نتیجه‌گیری

به طور کلی نتایج این تحقیق نشان داد که، ژنوتیپ

کلرید سدیم افزوده شده به محلول غذایی های مورد مطالعه باعث کاهش معنی‌دار غلظت کلسیم در برگ ششم هر دو ژنوتیپ شد (جدول '). کاهش میزان کلسیم برگ در هر دو ژنوتیپ در طول دوره اعمال تنش ادامه داشت، ولی این کاهش در ژنوتیپ IR29 به طور معنی‌داری بیش از ژنوتیپ IR651 بود (جدول '). در آخرین نمونه‌گیری غلظت یون کلسیم در ژنوتیپ متحمل از ' میلی مول بر کیلوگرم وزن خشک به ' میلی مول بر کیلوگرم وزن خشک کاهش یافت، در حالی که در ژنوتیپ حساس از ' میلی مول بر کیلوگرم وزن خشک تقلیل یافت (جدول '). وجود کلسیم در محیط رشد گیاه باعث کاهش اثر منفی نمک بر گیاه می‌شود. زیرا این یون گردد ولی در تحقیق حاضر کاهش غلظت کلسیم در تنش شوری مشاهده شد (جدول ') که می‌تواند برآوردی از میزان تحمل به شوری در گیاه باشد. ال‌هنداوی و همکاران (El-Hendawy et al., 2005) اعلام کردند که کاهش در جذب پتاسیم و کلسیم می‌تواند با تحمل نمک در گیاه

شکل - میزان تنظیم اسمزی در دو ژنوتپ برنج IR29 (حساس) و IR651 () برنج به تنش شوری در طول مدت تنش.

Fig. 7. Osmotic adjustment in IR29 (sensitive) and IR651 (tolerant) to salinity during stress period.

تحقیق نشان داد که: و سرعت جذب سدیم یکی از مهم ترین سازوکارهای تحمل به تنش شوری در برنج بوده و به نظر می رسد که با توجه به سهولت اندازه گیری آن، می تواند به عنوان یک راهکار ساده برای غربال ژنوتیپ های متحمل و یا نسل های پیشرفته در حال تفکیک در برنامه های به نژادی برنج، مورد استفاده قرار گیرد و در صورت فراهم بودن امکانات لازم، از تنظیم اسمزی نیز می توان به عنوان مکمل در های به نژادی گیاه برنج استفاده نمود.

IR651 (ژنوتیپ متحمل) توانایی تنظیم اسمزی در شرایط تنش کلرور سدیم را به میزان بیش از / مکاپاسکال داشت و تنظیم اسمزی در این ژنوتیپ به طور عمده با استفاده از قندهای محلول کل صورت در حالی که ژنوتیپ IR29 (ژنوتیپ حساس) توانایی تنظیم اسمزی را به میزان کافی نداشت. علاوه بر آن بررسی الگوی توزیع سدیم در اندام های مختلف معلوم نمود که: یون سدیم در برگ های پیر IR651 در مقایسه با تنظیم اسمزی، نقش به مراتب اساسی تری در تحمل به تنش شوری در این ژنوتیپ داشته است. این

References

منابع مورد استفاده

- Blum, A. 1989. Osmotic adjustment and growth of barley genotypes under drought stress. *Crop Sci.* 20: 230-233.
- Carden, D. E., D. J. Walker, T. J. Flowers and A. J. Miller. 2003. Signal cell measurements of the contributions of cytosolic Na^+ and K^+ to salt tolerance. *Plant Physiol.* 131: 676-683.
- Chaves, M. M., J. P. Maroco, and J. S. Pereira. 2003. Understanding plant response to drought: from genes to the whole plant. *Funct. Plant Biol.* 30: 239-264.
- El-Hendawy, S. E., Y. Hu and U. Schmidhalter. 2005. Growth, ion content, gas exchange, and water relation of wheat genotypes differing in salt tolerances. *Aust. J. Agric. Res.* 56: 123-134.

- Emmami, A. 1996.** Plant analysis methods. Technical publication. Soil and Water Research Institute of Iran. Vol. 182. 45p.
- Flowers, T. J. and M. A. Hajibagheri. 2001.** Salinity tolerance in *Hordeum vulgare*: ion concentrations in root cells cultivars differing in salt tolerance. *Plant and Soil*. 231: 1-9.
- Hanson, A. D. and W. D. Hitz. 1982.** Metabolic responses of plant water deficit. *Annu. Rev. Plant Physiol.* 33: 163–203.
- Hasegawa, P. M., R. A., Bressan, J. K., Zhu and H. J. Bohnert. 2000.** Plant cellular and molecular responses to high salinity. *Annu. Rev. Plant Physiol. Mol. Biol.* 51:463–499.
- Hekmatshoar, H. 1993.** Plant physiology under stress. Niknam Publisher. Tabriz, Iran. 121-130.
- Hu, Y. and U. Schmidhalter. 1998.** Spatial distributions and net deposition rates of mineral elements in the elongating wheat (*Triticum aestivum* L.) leaf under saline soil conditions. *Planta*. 204: 212–219.
- Husain, S., S. Von Caemmerer and R. Munns. 2004.** Control of salt transport from roots to shoots of wheat in saline soil. *Func. Plant Biol.* 31: 1115-1126.
- Koocheki, A. and M. Nasiri Mahalati. 1992.** Feed value of some halophytic range plants of arid region of Iran. *In: R. Squires Victor and T. Ayoub Ali (Eds.). Halophytes as a resources for livestock and for rehabilitation of degraded lands. Proceedings of the International Workchop on Halophytes for Reclamation of Saline Wastelands and as a Resources for Livestock, Problems and Prospects. Nairobi. Kenya, 22-27 Nov. 1992. Kluwer Academic Publisher. pp. 249-253.*
- Lacerda, C. F., J. Cambraia, M. A. Oliva and H. A. Ruiz. 2003.** Osmotic adjustment in root and leaves of two sorghum genotypes under NaCl stress. *Braz. J. Plant Physiol.* 15 (2): 113-118.
- Lew, R. R. 1996.** Pressure regulation of electrical properties of growing *Arabidopsis thaliana* L. root hairs. *Plant Physiol.* 112: 1089-1100.
- Mahajan, S. and N. Tuteja. 2005.** Cold, salinity and drought stresses: An overview. *Archives of Biochemistry and Biophysics.* 444: 139-158.
- Martinez, J. P, S. Lutts, A. Schank, M. Bajji and J. M. Kinet. 2004.** Is osmotic adjustment required for water stress resistance in the Mediterranean shrub *Atriplex halimus* L. *J. Plant Physiol.* 161:1041-1051.
- Moradi F., A. B. Ismail, G. B. Gregorio and J. Egdane. 2003.** Salinity tolerance of rice during reproductive development and association with tolerance at seedling stage. *Indian J. Plant Physiol.* 8: 105-116.
- Moradi, F. and A. B. Ismail. 2007.** Responses of photosynthesis, chlorophyll fluorescence and ROS-scavenging systems to salt stress during seedling and reproductive stages in rice. *Ann. Bot.* 99: 1161–1173.
- Morgan, J. M. 1992.** Osmotic components and properties associated with genotypic differences in osmoregulation in wheat. *Aust. J. Plant Physiol.* 19: 67–76.
- Munns, R. 2002.** Comparative physiology of salt and water stress. *Plant Cell Environ.* 25: 239-250.
- Munns, R. and R. Weir. 1981.** Contribution of sugars to osmotic adjustment in elongating and expanded zones

- of wheat leaves during moderate water deficit at two light levels. *Aust. J. Plant Physiol* 8: 93–105.
- Munns, R., R. A. James, and A. Lauchli 2006.** Approaches to increasing the salt tolerance of wheat and other cereals. *J. Exp. Bot.* 57: 1025-1043.
- Munns, R., S. Husain, A. R. Rivelli, A. G., Condon, M. P. Lindsay, E. S. Lagudah, D. P. Schachtman and R. A. Hare. 2002.** Avenues for increasing salt tolerance of crops, and the role of physiologically based selection traits. *Plant and Soil.* 247: 93-105.
- Netondo, G. W., J. C. Onyango and E. Beck. 2004.** Sorghum and salinity: II. Gas exchange and chlorophyll fluorescence of sorghum under salt stress. *Crop Sci.* 44: 806- 811.
- Neumann, P. 1997.** Salinity resistance and plant growth revisited. *Plant Cell Environ.* 20: 1193–1198.
- Plieth, C. 2005.** Calcium: Just another regulator in the machinery of life? *Ann. Bot.* 96: 1-8.
- Rezvani Moghadam, P. and A. Koocheki., 2001.** Research history on salt affected lands of Iran: Present and Future Prospects-Halophytic Ecosystem. International Symposium on Prospects of Saline Agriculture in the GCC countries. Dubai, UE.
- Schachtman, D. P. and R. Munns. 1992.** Sodium accumulation and leaf growth in Triticum species that differ in salt tolerance. *Aust. J. Plant Physiol.* 19: 331-340.
- Shifraw, B. and B. D. Baker. 1996.** An evaluation of drought screening techniques for *Eragrotis tef*. *Trop. Sci.* 36: 74-85.
- Song, J. Q., X. R. Mei and H. Fujiyama. 2006.** Adequate internal water status of NaCl salinized rice shoots enhanced selective calcium and potassium absorption. *Soil Sci. Plant Nutr.* 52: 300-304.
- Speer, M. and W. M. Kaiser. 1991.** Ion relations of symplastic and apoplastic space in leaves from *Spinacia oleracea* L. and *Pisum sativa* L. under salinity. *Plant Physiol.* 97: 990-997.
- Stewart, E. A. 1989.** Analysis of vegetation and other organic material. In: Acad. Press, New York. pp: 46-60.
- Tester, M. and R. Dovenport. 2003.** Na⁺ tolerance and Na⁺ transport in higher plants. *Ann. Bot.* 91: 503-527.
- Zang, J., H. T. Nguyen and A. Blum. 1999.** Genetic analysis of osmotic adjustment in crop plants. *Exp. Bot.* 50: 291-302.
- Zhu, J. K. 2001.** Genetic analysis of plant salt tolerance using *Arabidopsis thaliana*. *Plant Physiol.* 124: 941-948.

Effect of salinity stress on water status, osmotic adjustment, and sodium and potassium compartmentations and distributions in seedlings of two rice genotypes

Nemati, I.¹, F. Moradi², M. A. Esmaili³ and S. Gholizadeh⁴

ABSTRACT

Nemati, I., F. Moradi, M. A. Esmaili and S. Gholizadeh. Effect of salinity stress on water status, osmotic adjustment, and sodium and potassium compartmentations and distributions in seedlings of two rice genotypes. **Iranian Journal of Crop Sciences. 10(2): 146-164.**

In order to investigate the effect of NaCl stress on Na⁺ and K⁺ distribution and compartmentation in salt tolerant (IR651) and sensitive (IR29) rice genotypes, a factorial experiment based on completely randomized design (CRD) with four replications was conducted in Agricultural Biotechnology Institute of Iran (ABRII) during 2006. Seeds of rice genotypes were grown in Yushida nutrient solution and treated with 0 and 100 mM NaCl, after full expansion of sixth leaves. Leaves were scored basipetally and samples were collected from root, leafsheath and leaves No. 3, 4, 5 and 6 at 0, 72, 120, 240 and 384 h after starting treatments. In addition, some attributes including, RWC, water and osmotic potentials, osmotic adjustment, total soluble sugars, Ca²⁺, Cl⁻, and Mg²⁺ concentrations were measured only in leaf 6 until development of injury in this leaf (240 h after starting treatments). Results showed that salt stress declined dry weight (DW) of IR29 more than IR651 and had no significant effect on DW of older leaves while reduced DW of leaf 6 and root in both cultivars. Salt tolerant cultivar was able to compartmentize Na⁺ in lower leaves. Concentration of K⁺ reduced by salt stress in leafsheaths and roots, and had no changes in leaf 6 of both genotypes. However, osmotic adjustment was more in tolerant genotype (0.2 MPa) compare to sensitive genotype (0.03 MPa). Salinity stress increased the amount of Cl⁻ and total soluble sugars, while reduced Ca²⁺ and Mg²⁺ concentrations in leaves of both genotypes. Our findings show that the IR651 has the ability to control Na⁺ transport to upper parts of plant, and compartmentize the Na⁺ in older leaves; hence it was able to reduce damage to younger leaves. This helps plant for up-regulation of other salinity tolerance mechanisms. Therefore, it is possible to use these attributes for selection of tolerant lines in rice breeding programs.

Keywords: Rice, Compartmentation, Sodium, Potassium, Salt stress, NaCl, Water relations, Osmotic adjustment, Soluble sugars.

Received: February, 2007

1- Lecturer, Islamic Azad University, Khorramshahar Unit

2- Assistant Prof. Agric. Biotech. Inst. Iran, Karaj, Iran (Corresponding author).

3- Assistant Prof. Faculty of Agriculture, The University of Mazandaran, Sari, Iran

4- Lecturer, Islamic Azad University, Khorramshahar Unit